

Barn med autism

Autismspektrumstillstånd är en följd av biologiskt betingade, medfödda eller tidigt uppkomna avvikelser i vissa delar av centrala nervsystemet. Dessa avvikelser leder till en nedsatt eller annorlunda funktion inom några av hjärnans många olika kognitiva funktioner. Med kognition menas tankeprocesser, sätt att tänka, bearbeta, ta in och förstå information. Vid autism påverkas de kognitiva funktioner som är nödvändiga för att utveckla en social och språklig kommunikation samt föreställningsförmåga

Knappt 1 procent av alla barn har någon form av autismspektrumtillstånd, vilket innebär att det finns omkring 15 000 barn och unga med autismspektrumtillstånd i Sverige. Det är möjligt att upptäcka autism hos små barn före 2-3 års ålder. Ändå är det många som inte får någon diagnos på sin problematik förrän i ett sent skede, ibland först i tonåren eller vuxen ålder.

Autismspektrumtillstånd är ett samlingsnamn för flera olika diagnoser som innebär svårigheter eller begränsningar inom följande tre områden:

- Förmågan till ömsesidigt socialt samspel
- Förmågan till ömsesidig kommunikation
- Föreställningsförmåga, flexibilitet och variation i beteenden och intressen.

Det är väldigt olika hur dessa svårigheter kommer till uttryck hos enskilda personer. Det går dock att se tre huvudsakliga mönster när det gäller hur både barn och vuxna kan uppfattas i samspel med andra: De som är påtagligt avskärmade, de som är passiva och de som är aktiva men udda. På grund av omgivningens bristande kunskap och förståelse är det inte ovanligt att barn med autismspektrumtillstånd utvecklar allvarliga psykiska symtom som exempelvis depressivitet, panikattacker, svåra tvångssymtom och självskadande beteenden.

Till skillnad från de flesta sjukdomar eller skador är autismspektrumtillstånd inte tillfälliga och möjliga att bota. Hur omfattande funktionshindret blir för den enskilde personen beror på graden av funktionsnedsättning, men också på de insatser som påverkar utvecklingen av social och språklig kommunikation samt inläring. De allra flesta med autismspektrumtillstånd behöver dock ett särskilt utformat stöd under större delen av sin skoltid, och de har också svårt att klara arbete utan någon form av stöd och anpassning.

Tecken på autismspektrumstillstånd

I förskoleåldern brukar symtomen på autism vara som tydligast. Tecken att reagera på är bland annat brist på intresse att dela glädje och prestationer med andra, svårigheter med att bli tröstad på vanligt sätt, förlust av sociala färdigheter samt svårigheter med kommunikation rörande blick, mimik och gester. Ett annat tecken är brist på åldersadekvat samspel med andra barn. Det kan vara barn som är påtagligt distanslösa eller påflugna, barn som aktivt drar sig undan, barn som är passiva medföljare utan att riktigt vara delaktiga i det som pågår eller barn som uppfattas som väldigt "lillgamla", har ett "vuxet" språk och klarar bättre att umgås med vuxna än med jämnåriga barn. Barn med autismspektrumtillstånd kan upplevas som omöjliga att styra, och kan ha svårt för förändringar. Somliga reagerar annorlunda på ljud, kyla, glänsande och flimrande ljus, vissa tyger i kläderna samt beröring.

Under de tidiga skolåren kan tecken på autismspektrumtillstånd vara svårigheter med att hantera kamratrelationer, oförmåga att ta andras perspektiv i sociala sammanhang samt svårigheter att förstå liknelser och ironi. Andra tecken att reagera på är barn som har svårigheter med att bedöma vad som är rimligt eller orimligt, är extremt detaljrika i sitt berättande, har svårt att svara på öppna frågor, har specialintressen och som på ett tvångsmässigt sätt är beroende av ovanliga rutiner och ritualer som verkar meningslösa för andra.

Under puberteten är det vanligt att barn med autism försämras. Här sker ofta en beteendemässig tillbakagång, med emotionell instabilitet, självdestruktiva beteenden, rastlöshet och hyperaktivitet. Många ungdomar med Aspergers syndrom försämras psykiskt i tonåren och det är relativt vanligt med depressioner, ångesttillstånd, självdestruktiva beteenden, ökade tvångssymtom och ätstörningar. Tecken att reagera på under tonåren är påtagliga problem med kamratrelationer, social omognad, brist på socialt omdöme och lockelse till socialt destruktiva miljöer. Dessa tonåringar förstår inte konsekvenserna och upplevs göra det för att vara andra till lags. Även svårigheter med att sköta den personliga hygien och problem med skolan trots god begåvning kan vara tecken på autismspektrumtillstånd. Vissa av dessa tonåringar väljer till slut att inte gå till skolan alls, utan blir hemmasittare.

Skyddsfaktorer och bemötande

Det är viktigt med tidig upptäckt av barn med någon funktionsnedsättning inom autismspektrat. Tidigt insatt samordnat stöd och andra habiliterande insatser som ges i hemmet, i förskolan/skolan och på fritiden har stor betydelse – både för det enskilda barnet och för hela familjen. För att kunna upptäcka problemen tidigt och ge rätt stöd måste dock personalen ha kunskap om hur autismspektrumtillstånd kan visa sig hos barn i olika åldrar. När ett barn visar tecken på problem inom autismspektrat är det viktigt att kontakta den specialiserade hälso- och sjukvården för en allsidig utredning av ett team med företrädare för olika professioner.

Vad gäller omgivningens bemötande och förhållningssätt till barn med autismspektrumtillstånd, är det viktigt att utgå från respekt för individen och kunskap om dennes annorlunda sätt att fungera. Bakom märkliga och problemskapande beteenden finns det ofta förklaringar i barnets annorlunda sätt att tänka, tolka och förstå information från omvärlden. Som personal bör man ha ett nyfiket förhållningssätt och en vilja att förstå hur barnet tänker.

Många barn med autismspektrumtillstånd har svårt att hantera sinnesintryck, vilket kan göra det besvärligt att klara miljöer som är självklara för andra barn. Särskilt svårt är det med ljudrika, röriga och ostrukturerade situationer och miljöer, exempelvis raster och idrottslektioner eller en matsal vid lunch. I skolan är det viktigt att undervisning och fysisk miljö anpassas till såväl elevens annorlunda kognition eller tankestil som till svårigheter med att hantera sinnesintryck.

När man möter barn med autismspektrumtillstånd är det även viktigt att anpassa sitt sätt att ställa krav till att de ofta är väldigt ojämnt i sina förmågor. Kravnivån från det område där barnet fungerar bäst kan inte utan vidare föras över till andra områden.

Med goda kunskaper om autismspektrumtillstånd hos alla som möter barn i sitt arbete ökar möjligheterna till tidig upptäckt och tidig diagnos. En tidig upptäckt är en förutsättning för att ge tidiga habiliterande insatser, vilket i förlängningen kan förbättra prognosen för det enskilda barnet.

Källa: Socialstyrelsen. (2010). *Barn som tänker annorlunda. Barn med autism, Aspergers syndrom och andra autismspektrumtillstånd*. Västerås: Edita Västra Aros.